ПРОРАЧУН РУЧНОГ СВЛАКАЧА - ЗА РАЗДВАЈАЊЕ СТЕЗНИХ СПОЈЕВА

Улазни подаци:

 $F = 8.5 \ KN$

d = 12 mm

 $d_n =$ 17 mm

 $d_t =$ 25 mm

 $d_g = 15 mm$

 $d_z = 6 mm$

 $d_r =$ 8 mm

 $h_{t} = 28 mm$

h = 90 mm

 $l_{t} = 120 mm$

 $l_r = 150 mm$

a = 10 mm

b = 6 mm

c = 12 mm

e = 8 mm

Материјал ручице: Č.0545

Материјал навојног вретена: Č.0545

Материјал навртке: бронза

Материјал траверзе и пипака: Č.1530

Спој ручице свлакача и навојног вретена остварен је лабавим налегањем, а спој навртке и траверзе чврстим налегањем!

РЕШЕЊЕ ЗАДАТКА

Одређивање налегања:

Налегање између ручице и навојног вретена треба да је лако покретљиво, па се усваја налегање првог степена приоритета: H8/f7

за пречник ручице:

$$d_{\cdot \cdot} =$$

 $d_r = 8$ mm дозвољена одступања су:

За рупу:

$$A_{a} =$$

$$A_g=$$
 22 μm $A_g=$ 0.022 mm $A_d=$ 0 mm

H8Ø8

$$A_d =$$

$$A_d =$$

За осовину:

$$A_g =$$

$$A_g =$$

$$A_d =$$

-28
$$\mu m$$

$$A_{d} =$$

$$A_g = {}_{-13} \mu m$$
  $A_g = {}_{-0.013 mm}$ $A_d = {}_{-0.028 mm}$

Налегање између навртке и траверзе треба да је чврсто. Усваја се налегање првог степена приоритета које се препоручује за чауре лежишта и главчина:

За пречник навртке:

$$d_n =$$

 $d_{\scriptscriptstyle n} =$ 17 $\,$ тт дозвољена одступања су:

За рупу:

$$A_{g} =$$

 $A_g =$ 18 μm $A_g =$ 0.018 mm

$$A_g =$$

Ø17 H7

$$A_d =$$

 $A_d = 0$ μm $A_d = 0$ mm

$$A_d =$$

За осовину:

$$A_g =$$

$$A_g =$$

 $A_g=$ 34 μm $A_g=$ 0.034 mm $A_d=$ 23 μm $A_d=$ 0.023 mm

$$A_d =$$

Траверза је изложена савијању:

Највећи момент савијања и најмања носећа површина је у пресеку А-А, на месту на коме је утиснута навртка.

пресек А-А приказан је упрошћено ради лакшег прорачуна. Мере пресека су:

$$d_n =$$

$$d_t =$$
 25 mm

Највећи момент савијања у пресеку А-А је у треунтку крајњег положаја пипка на растојању

 $l = \frac{l_t}{2} - \frac{c}{2}$ од средишта траверзе и износи:

$$M_{A-A} = F \cdot \left(\frac{l_t}{2} - \frac{c}{2}\right) = 459000 \ Nmm$$

Аксијални отпорни момент инерције површине попречног пресека А-А износи:

$$W_{x} = \frac{I_{xA-A}}{\frac{h_{t}}{2}} = \frac{\frac{d_{t} \cdot h_{t}^{3}}{12} - \frac{d_{n} \cdot h_{t}^{3}}{12}}{\frac{h_{t}}{2}} = 1045.333 \text{ } mm^{3}$$

Радни напон савијања:

$$\sigma_s = \frac{M_{A-A}}{W_s} = 439.094 \frac{N}{mm^2}$$

Савијање у пресеку А-А има карактер једносмерно промењивог оптерећења, па је за прверу степена сигурности меродавна трајна динамичка издржљивост на једносмерно промењиво оптерећење за Č.1530 Т.2.3 М.Е.І

$$\sigma_{D(0)} = 520 \frac{N}{mm^2}$$

Степен сигурности пресека А-А износи:

$$S = \frac{\left[\sigma\right]}{\sigma} = \frac{\sigma_{D(0)}}{\sigma} = 1.184$$

Степен сигурности треба да је у границама 1,5 до 3, морамо на неки начин повећати аксијални отпорни момент инерције - повећавамо висину траверзе (највећи утицај јер је трећи степен):

$$h_{i} = 35$$
  mm меродавна за даљни прорачун

поново рачунамо:

$$W_{x} = \frac{I_{xA-A}}{\frac{h_{t}}{2}} = \frac{\frac{d_{t} \cdot h_{t}^{3}}{12} - \frac{d_{n} \cdot h_{t}^{3}}{12}}{\frac{h_{t}}{2}} = 1633.333 \ mm^{3}$$

$$\sigma_{s} = \frac{M_{A-A}}{W_{x}} = 281.0204 \ \frac{N}{mm^{2}}$$

$$S = \frac{\sigma}{\sigma} = \frac{\sigma_{D(0)}}{\sigma_s} = 1.850$$
 што задовољава

У случају да је степен сигурности био превелик, смањивали бисмо висину траверзе, водећи рачуна о потребној крутости конструкције. Не бисмо смели смањивати пречник траверзе и навртке d_t , d_n јер би то утицало на носивост навоја навртке и на смањивање носивости чврстог налегања између навртке и траверзе!

Провера подешених вијака

Веза пипка и обухватнице остварена је помоћу два подешена вијка. Два пресека вијка В-В изложена су смицању од силе $\frac{F}{2}$ Напон смицања износи:

$$\tau_{s} = \frac{F \cdot \xi_{r}}{A \cdot n} = \frac{\frac{F}{2} \cdot \xi_{r}}{\frac{d_{v}^{2} \cdot \pi}{A} \cdot n} = \frac{\frac{F}{2} \cdot \xi_{r}}{\frac{d_{v}^{2} \cdot \pi}{A} \cdot 2} = \frac{F \cdot \xi_{r}}{d_{v}^{2} \cdot \pi} \leq \tau_{sd}$$

n = 2 број површина смицања!

 $\xi_r = 1.5$ фактор неравномерности оптерећења вијака

 d_{v} пречник стабла завртња, непозната величина коју треба одредити!

$$d_{v} \ge \sqrt{\frac{F \cdot \xi_{r}}{\tau_{sd} \cdot \pi}} = 7.244 \quad mm$$

Дозвољени напон смицања се рачуна:

$$\tau_{sd} = \frac{\left[\tau\right]}{S} = \frac{R_{eH\tau}}{S} = \frac{0.8 \cdot R_{eH}}{S} = 77.333 \frac{N}{mm^2}$$

S = 3 усвојени степен сигурности, Т 2.5, М.Е.І

$$R_{eH} =$$
 290 $\frac{N}{mm^2}$ граница течења материјала за $\,$ Č.0545

Усвајам пречник стабла завртња $d_v=9$ mm Т 4.5 М.Е I (и Т 7.43) за средњи груби квалитет, коме одговара пречник завртња - навој М8

висина подлошке Т 7.50: s= 1.6 mm висина навртке Т 7.48: m=h= 6.5 mm Стандардна дужина завртња Т 7.43: $l_{st}=l=$ 28 mm дужина навоја Т 7.43: $b_n=b=$ 14 mm

Потребно је одузети дужину где почиње навој јер она не преноси оптерећење, па се добија за дужину стабла завртња без навоја (реално могућу):

Дужина стабла без навоја: $l=l_{st}-b_n-2=$ 12 mm

Дебљина пипка: b=6 mm

Усваја се дебљина обухватница: $\delta \approx 0.6 \cdot b = 3.6$ mm тј. $\delta = 4$ mm

У пресеку В-В постоје три површине додира b_i меродавна је најмања за прорачун, између вијка и дела обухватнице до навртке подешеног завртња! $b_i = l - \left(b + \mathcal{S}\right)$ =2 mm

$$p = \frac{F_1 \cdot \xi_r}{d_v \cdot b_i \cdot n} = \frac{\frac{F}{2} \cdot \xi_r}{d_v \cdot b_i \cdot n} = \frac{177.083}{mm^2}$$

n= 2 број вијака на пипку!

$$P_d = rac{\left[\sigma
ight]}{S} = rac{1.2 \cdot R_{eH}}{S} = 116 \, rac{N}{mm^2}$$
 дозвољени површински притисак између стабла, вијка и обухватнице!

Како површински притисак незадовољава повећавамо дебљину пипка!

Дебљина пипка: $b = 10 \ mm$

$$\delta pprox 0,6 \cdot b = \ _{6} \ _{mm} \ _{{
m Tj.}} \ \ \delta = \ _{{
m 10}} \ _{mm}$$
 Стандардна дужина завртња Т 7.43: $l_{st} = l = \ _{40} \ _{mm}$ дужина навоја Т 7.43: $b_n = b = \ _{14} \ _{mm}$

Потребно је одузети дужину где почиње навој јер она не преноси оптерећење, па се добија за дужину стабла завртња без навоја (реално могућу): Дужина стабла без навоја: $l=l_{\it St}-b_n-2=$ 24 mm

Најмања дужина додира: $b_i = l - (b + \delta) =$ 4 mm

$$p=rac{F_1\cdot \xi_r}{d_v\cdot b_i\cdot n}=rac{rac{F}{2}\cdot \xi_r}{d_v\cdot b_i\cdot n}= rac{N}{88.542} rac{N}{mm^2}$$
 што задовољава!

Како је пречник описане кружнице око главе завртња: e=15~mm усвајам конструкциону димензију пипка: a=16~mm

Завршни прорачун навојног вретена од челика С.0545

Момент увијања у навојном вретену:

$$T = T_v + T_\mu = F \cdot tg(\varphi + \rho') \cdot \frac{d_2}{2} + F \cdot \mu_a \cdot r_m = 6571.309$$
 Nmm

 $T_{_{\scriptscriptstyle V}}$ — Момент увијања потребан за покретање навојног вретена, да савлада трење у навојном споју!

 T_{μ} — Момент увијања потребан да савлада момент трења на додиру аксијалног рукавца и лежишта!

$$A_1 = A_3 = 57 mm^2$$

по услову задатка задан је трапезни навој

$$d=$$
 12 mm $lpha=$ 30 $^{\circ}$ $lpha=$ 0.523599 rad $d_1=d_3=$ 8.5 mm $\mu=$ 0.05 за подмазане површине $d_2=$ 10.5 mm $H_1=$ 1.25 mm Теоријска дубина ношења навојног споја М.Е. І $arphi=$ 5.2 $^{\circ}$ $arphi=$ 0.090757 rad 3бог рада у Excelu

$$tg\rho' = \frac{\mu}{\cos(\frac{\alpha}{2})} = 0.051764 \implies \rho' = 0.051718 \text{ rad} \quad \rho' = 2.963203 \text{ }^{\circ}$$

Водити рачуна: трапезни навој симетричан па је $\frac{\alpha}{2}$, а ко буде имао коси навој - профил навоја је несиметричан па се користи $\cos 3^\circ$, зашто??? (извести формулу за $T = T_{\nu} + T_{\mu} = ...$)

 $r_{m} \approx 2 mm$ усвојени средњи полупречник додира шиљка и средишњег гнезда!

$$\mu_a = 0.01$$
 зашто??? (покретни навојни спојеви М.Е. I)

коефицијент трења на додиру шиљка и средишњег гнезда!

Напон притиска:
$$\sigma_p = \frac{F}{A_2} = 149.123 \ \frac{N}{mm^2}$$

Напон увијања:
$$au_u=rac{T}{W_p}=$$
 54.496 $rac{N}{mm^2}$

$$W_p = rac{\pi \cdot d_3^{\ 3}}{16} = 120.583 \ \ mm^3$$
 зашто се узима d_3 ???? Сложен напон: $\sigma_i = \sqrt{\sigma_p^{\ 2} + (lpha_0 \cdot au_u)^2} = 162.832 \ rac{N}{mm^2}$

Коефицијент свођења тангентног на нормалан напон (М.Е. I основе прорачуна маш. елем.):

$$lpha_0 = rac{\left[\sigma
ight]}{\left[au
ight]} = rac{R_{eH}}{R_{eH au}} pprox \qquad$$
 1.2 (може се усвојити)

Провера степена сигурности (М.Е. I основе прорачуна маш. елем.) :

$$S = rac{[\sigma]}{\sigma_i} = rac{R_{eH}}{\sigma_i} = 1.781$$
 незадовољава јер је минималан степен сигурности: $S_{\min} = 3$ зашто???

$$R_{eH} =$$
 290 $\frac{N}{mm^2}$ граница течења материјала за $\,$ Č.0545

Степен сигурности незадовољава, принуђени смо узети већи трапезни навој:

$$A_1 = A_3 = \frac{143}{mm^2}$$

по услову задатка задан је трапезни навој $T_r 18x4 \quad JUSM.B0.062$

$$d=$$
 18 mm $lpha=$ 30 $^{\circ}$ $lpha=$ 0.523599 rad $d_1=d_3=$ 13.5 mm $\mu=$ 0.05 за подмазане површине $d_2=$ 16 mm $H_1=$ 1.75 mm Теоријска дубина ношења навојног споја М.Е. I

$$arphi=$$
 4.57 ° $arphi=$ 0.079762 rad Због рада у Excelu $tg
ho'=rac{\mu}{\cos(rac{lpha}{2})}=$ 0.051764 $\Rightarrow
ho'=$ 0.051718 rad $ho'=$ 2.963203 °

$$T = T_v + T_\mu = F \cdot tg(\varphi + \rho') \cdot \frac{d_2}{2} + F \cdot \mu_a \cdot r_m = 9162.462$$
 Nmm

Напон притиска:
$$\sigma_p = \frac{F}{A_3} = 59.441 \ \frac{N}{mm^2}$$

Напон увијања:
$$au_u = \frac{T}{W_p} = 18.966 \ \frac{N}{mm^2}$$

$$W_p = \frac{\pi \cdot d_3^3}{16} =$$
 483.094 mm^3 зашто се узима d_3 ????

$$\sigma_i = \sqrt{\sigma_p^2 + (\alpha_0 \cdot \tau_u)^2} = 63.649 \frac{N}{mm^2}$$

Коефицијент свођења тангентног на нормалан напон (М.Е. I основе прорачуна маш. елем.):

$$lpha_0 = rac{\left[\sigma
ight]}{\left[au
ight]} = rac{R_{eH}}{R_{eH au}} pprox \qquad$$
 1.2 (може се усвојити) Провера степена сигурности (М.Е. I основе прорачуна маш. елем.) :

$$R_{eH} =$$
 290 $\frac{N}{mm^2}$ граница течења материјала за $\,$ Č.0545

Површински притисак у навојном споју (М.Е. I - покретни навојни спојеви):

$$p = \frac{F}{A} = \frac{F \cdot P}{l_n \cdot d_2 \cdot \pi \cdot H_1} = 14.316 \frac{N}{mm^2}$$

Зашто се површински притисак рачуна по наведеној једначини???

Корак навоја: P = 4 mm

Висина навртке:
$$l_n = (1,2...1,5) \cdot d = 1,5 \cdot d = 27$$
 mm

Сада се мења и пречник навртке, који одређујемо из услова дозвољеног површинског

$$d_n \geq \sqrt{rac{4 \cdot F}{\pi \cdot P_d} + d^2} =$$
 32.334 mm $P_d =$ 15 $rac{N}{mm^2}$ за навртку од бронзе!

 $d_n =$ 33.5 mm стандардни пречник навртке Т 0.1 М.Е.I!

усвајам спољашњи пречник траверзе: $d_t = \frac{40}{100} \, mm$ поново рачунамо:

$$W_{x} = \frac{I_{xA-A}}{\frac{h_{t}}{2}} = \frac{\frac{d_{t} \cdot h_{t}^{3}}{12} - \frac{d_{n} \cdot h_{t}^{3}}{12}}{\frac{h_{t}}{2}} = 1327.083 \ mm^{3} \qquad \sigma_{s} = \frac{M_{A-A}}{W_{x}} = 345.871 \ \frac{N}{mm^{2}}$$

$$S = rac{\left[\sigma
ight]}{\sigma} = rac{\sigma_{D(0)}}{\sigma} = 1.503 \;$$
што задовољава

Навојно вретено се проверава на извијање! За случај ручног свлакача ради се о четвртом случају извијања - греда обострано укљештена, за који је редукована дужина навојног вретена:

 $l_r = \frac{l}{2} = \frac{h}{2} =$

45 *mm*

минималан полупречник инерције за кружни попречни пресек се рачуна:

$$i_{\min} = \frac{r}{2} = \frac{d_3}{4} = 3.375 \ mm$$

Виткост навојног вретена:

$$\lambda = \frac{l_r}{i_{\min}} = \frac{\frac{l}{2}}{\frac{d_3}{4}} = \frac{2 \cdot h}{d_3} = 13.333$$

Меки челици:

Č.0261 Č.0270 Č.0271

 $E = 200000 \frac{N}{mm^2} \qquad \lambda_0 =$ 112

Č.0361 Č.0362 Č.0363

Č.0370 Č.0371

Полутврди челици:

Č.0460 Č.0461 Č.0462

 $E = 210000 \quad \frac{N}{mm^2} \qquad \lambda_0 =$ 105

Č.0471 Č.0463

Тврди челици:

Č.0561 Č.0562 Č.0545

 $\frac{N}{mm^2} \qquad \lambda_0 =$ E =89

Врлотврди челици:

Č.0645 Č.0745

 $220000 \qquad \frac{N}{mm^2} \qquad \lambda_0 =$ E =89

Легирани челици:

Подсјети се значења ознаке челика! E =

 $220000 \qquad \frac{N}{mm^2} \qquad \lambda_0 =$ 89

Ако је израчуната виткост λ мања од граничне виткости λ_0 ($\lambda < \lambda_0$), критичан напон за случај извијања се рачуна по Тет Мајеровој једначини:

Меки челици:

Полутврди челици:

 $\sigma_K = 303 - 1,29 \cdot \lambda$ $\sigma_K = 310 - 1,14 \cdot \lambda$

$$\sigma_{-} = 310 - 114 \cdot \lambda$$

Тврди, врло тврди и легирани челици:

$$\sigma_{\kappa} = 335 - 0.62 \cdot \lambda$$

Ако је израчуната виткост λ већа од граничне виткости λ_0 ($\lambda > \lambda_0$) , критичан напон за случај извијања се рачуна по Ојлеровој једначини:

$$\sigma_K = \frac{\pi^2 \cdot E}{\lambda^2}$$

У нашем случају за Č.0545
$$\lambda_0=89$$
 , а израчуната виткост $\lambda=13.333$

$$_{-}$$
 13.33

$$\lambda < \lambda_0$$
 , критичан напон се рачуна по Тет Мајеровој једначини:

$$\sigma_K = 335 - 0.62 \cdot \lambda = 326.733 \quad \frac{N}{mm^2}$$

Провјера степена сигурности на извијање:

$$S = \frac{\sigma_K}{\sigma_p} = 5.497$$

Степен сигурности задовољава јер је минималан степен сигурности за случај извијања $S_{\min} = 4$ зашто???

ПРОРАЧУН РУЧИЦЕ

Ручним свлакачем рукује један радник, па је коефицијент нервномерности оптерећења:

$$k = 1$$

n=1 број радника

Један радник остварује момент увијања: $T=9162.462\ Nmm$

$$T = 9162.462 \ Nmm$$

која је за просечног радника: $F_r =$ 150 N

$$F_r = 150 N$$

усвајам пречник главе навојног вретена:

$$L_1 = \frac{T}{F_r \cdot n \cdot k} = 61.083 \quad mm \qquad d_g = 1.5 \cdot d = 27 \quad mm$$

$$d_g = 1.5 \cdot d =$$
 27 mn

Узимајући у обзир дужину навоја за кугле $\approx$ 20 mm , као и дио ручице који се налази у глави ручног свлакача укупна дужина ручице износи:

$$l_r = L_1 + d_g + 40 = 128.083 mm$$

$$l_r = 150 mm$$

Усваја се дужина: $l_r = 150 \, mm$ како је и задано по поставци задатка!

Ручица је оптерећена на савијање:

$$\sigma_s = \frac{M_s}{W} \le \sigma_{sd} \quad \dots \tag{1}$$

Момент савијања:

$$M_s = F_r \cdot L_1 = 9162.462 \ Nmm$$

Дозвољени напон:
$$\sigma_{sd} = \frac{\left[\sigma\right]}{S} = \frac{\sigma_{D(0)}}{S} = \quad \text{116.667} \quad \frac{N}{mm^2}$$

За Č.0545 из Т 2.3 М.Е. I

$$\sigma_{D(0)} = 350 \frac{N}{mm^2}$$

 $\sigma_{_{D(0)}} = 350 \; rac{N}{mm^2} \;\;\;\;$ Трајна динамичка чврстоћа на једносмјерно промењиво сптерећење зашто???(М.Е. I основе прорачуна маш. ел оптерећење, зашто???(М.Е. I основе прорачуна маш. елем.)

Т 2.5 М.Е. І степен сигурности:

$$S = 3$$
 зашто???

 $W = \frac{d_r^3 \cdot \pi}{22}$ акс. отпорни момент површине попречног пресјека (отпорност материјала)

Из једначине (1) добија се пречник ручице:

$$d_r \ge \sqrt[3]{\frac{32 \cdot M_s}{\pi \cdot \sigma_{sd}}} = 9.283 \quad mm$$

Из Т 0.1 М.Е. I усваја се стандардни пречник ручице:

$$d_{\cdot \cdot \cdot} =$$

10 *mm*

Како смо променили димензије навртке и ручице у односу на задане, поново одређујемо налегање!

Одређивање налегања:

Налегање између ручице и навојног вретена треба да је лако покретљиво, па се усваја

налегање првог степена приоритета: H8/f7 Т.7.16

за пречник ручице: $d_r = 10 \ mm$ дозвољена одступања су:

За рупу: $A_g=$ 22 μm $A_g=$ 0.022 mm

Ø10 H8 $A_d = 0 \mu m$ $A_d = 0 mm$

За осовину:

Ø10 f7 $A_g = -13 \mu m$ $A_g = -0.013 mm$

 $A_d = -28 \mu m$ $A_d = -0.028 mm$

Налегање између навртке и траверзе треба да је чврсто. Усваја се налегање првог степена приоритета које се препоручује за чауре лежишта и главчина: H7r6

За пречник навртке: $d_n = 33.5 \ mm$ дозвољена одступања су:

За рупу: $A_{\rm g}=$ 25 μm $A_{\rm g}=$ 0.025 mm

Ø33,5 $\,H7$ $A_d=0$ μm $A_d=0$ mm 3a осовину:

Ø33,5 r6 $A_g = 50 \mu m$ $A_g = 0.05 mm$

 $A_d = 34 \mu m \qquad A_d = 0.034 mm$

Ручни свлакач се користи за раздвајање стезних спојева. Пипцима 4 обухвата се спољни део стезног споја и навојним паром се врши демонтажа споја. Услед отпора клизању који који се јавља у стезном споју, пипци, навојно вретено и навојни спој изложени су дејству силе F која је једнака овом отпору. С обзиром да се на спољни део делује силом помоћу два пипка, то је сила на једном од њих једнака половини укупне силе. Силе у пипцима преносе се на попречну траверзу 3 и у њеним попречним пресецима изазивају савијање, чији напон је највећи на средини траверзе, у пресеку A-A, и то кад су пипци у свом крајњем положају на

растојању од пресека A-A: $l=rac{l_{t}}{2}-rac{c}{2}$ овај пресек је опасан и на њему се проверава напон савијања!

Завршетак навојног вретена трпи велики површински притисак због мале додирне површине шиљка и чеоне површине дела са кога се раздваја машински део. Да би се повећао радни век, односно број операција свлачења, шиљак се обично поставља у чеони завршетак навојног вретена, на начин приказан на детаљу А. Тако се постиже да шиљак мирује, чиме му се продужава радни век. Осим тога шиљак се може израдити од квалитетног челика, који након каљења може имати високу површинску чврстоћу.

Пипци могу бити израђени из једног дела или из посебних обухватница које се помоћу подешених вијака спајају са пипцима.